

ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Ը

ՆՏ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ ՆՏ
ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 73-ՐԴ ՆՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ
3-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԲՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

8 հոկտեմբերի 2013թ.

Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Նարոյությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թո-
փուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,
Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողի՝ ՆՏ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի իրավական
վերլուծության վարչության պետ Ա. Վարդեանյանի, նույն վարչության մասնագետ
Ս. Յուզբաշյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշ-
տոնական ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի փորձաքննու-
թյան վարչության պետ Ս. Յուզբաշյանի, իրավական փորձաքննության բաժնի
գլխավոր մասնագետ Ս. Նամբարձումյանի, հեղափոխությունների եւ վերլու-
ծությունների կենտրոնի փորձագետ Ն. Սարգսյանի,

համաձայն Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդ-
վածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատար-
անի մասին» ՆՏ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՆՏ մարդու իրավունքների
պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ

հողվածի 1-ին մասին 3-րդ կետի՝ Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՆՆ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 31.05.2013թ. ՆՆ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետագոյնում ՆՆ քրեական դատարանի օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասպանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՆՆ քրեական դատարանի օրենսգիրքը ՆՆ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, ՆՆ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ին:

Օրենսգրքի՝ «Պաշտպանի իրավունքները եւ պարտականությունները» վերաբերող 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը սահմանում է.

«1. Պաշտպանը, նպատակ ունենալով պարզելու մեղադրանքը հերքող, կասկածյալի կամ մեղադրյալի պարասխանավորությունը բացառող կամ պարիժը եւ դատարանական հարկադրանքի միջոցները մեղմացնող հանգամանքները, նրա օրինական շահերը պաշտպանելու, կասկածյալին եւ մեղադրյալին իրավաբանական օգնություն ցույց տալու համար, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, իրավունք ունի ...

3) քրեական հետապնդման մարմնի առաջարկով մասնակցել իրականացվող քննչական կամ այլ դատարանական գործողություններին, քրեական հետապնդման մարմնի թույլտվությամբ մասնակցել քրեական հետապնդման մարմնի կողմից իր միջնորդությամբ իրականացվող բոլոր քննչական եւ այլ դատարանական գործողություններին, մասնակցել իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող ցանկացած քննչական կամ այլ դատարանական գործողությանը, եթե դա պահանջում է կասկածյալը կամ մեղադրյալը, կամ գործողությունը սկսելիս դրա մասին միջնորդում է ինքը՝ պաշտպանը»:

Ընդունվելուց ի վեր օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը փոփոխությունների չի ենթարկվել:

2. Դիմողի կարծիքով՝ օրենսգրքի վիճարկվող նորմերը հակասում են ՆՆ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված դրույթին:

Ըստ դիմողի՝ պաշտպանի իրավունքներին վերաբերող կարգավորումը, որի համաձայն՝ պաշտպանն իրավունք ունի քրեական հետապնդման մարմնի **թույլտվությամբ** մասնակցել քրեական հետապնդման մարմնի կողմից իր միջնորդությամբ իրականացվող բոլոր քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին, հանգեցնում է այդ իրավունքի իրականացման մեխանիզմների սահմանափակման այն դեպքում, երբ կասկածյալը կամ մեղադրյալը, ունենալով պաշտպան, քննչական գործողության շրջանակներում չեն պահանջում նրա մասնակցությունը, այլ դրա մասին միջնորդում է ինքը՝ պաշտպանը: Դիմողը գրնում է, որ քրեական հետապնդման մարմնին նման լիազորություն փրամադրելով՝ գործնականում հնարավոր են անհարկի եւ ոչ իրավաչափ սահմանափակումներ՝ կապված քննչական եւ այլ դատավարական գործողությունների ընթացքում պաշտպանի մասնակցության հետ: Ըստ դիմողի՝ պարզ չէ նաեւ, թե ինչ նպատակ է հետապնդել օրենսդիրը, նախատեսելով քրեական վարույթի առանցքային մասնակիցներից մեկի՝ պաշտպանի պարտավորությունները կատարելու համար խոչընդոտ եւ/կամ սահմանափակում, այն է՝ «...քննչական գործողությունը սկսելիս դրա մասին միջնորդում է ինքը՝ պաշտպանը»:

Իր փեսակետը հիմնավորելու համար դիմողը հարկ է համարում նշել, որ օրենսգրքում բացակայում են հստակ պայմաններ եւ/կամ հիմքեր, որոնց առկայության դեպքում քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը կարող է «թույլ չտալ» պաշտպանին մասնակցել պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին:

Օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներում «սկսելիս» եզրույթի սեփական մեկնաբանության հիման վրա դիմողը գրնում է, որ նշված եզրույթն «Իրավական ակտերի մասին» ՏՏ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջներին համապատասխան իր փառացի մեկնաբանության արդյունքում նշանակում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ պաշտպանն արդեն սկսած քննչական գործողությանը մասնակցելու միջնորդություն է ներկայացնում, ապա այդպիսի միջնորդությունը՝ համաձայն օրենսգրքի վիճարկվող դրույթների, ենթակա է մերժման, քանի որ չի պահպանել օրենսգրքով նախատեսված ժամանակային «**սկսելիս**» պահանջը:

Նդում կատարելով իրավական որոշակիության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ «Սանդի Թայման» ընդդեմ Միացյալ Թագավորության եւ Մարկին ընդդեմ Բելգիայի գործերով կայացված վճիռներին եւ ՏՏ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-753 որոշմանը՝ դիմողը գրնում է, որ

օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներում «թույլություն» և «սկսելիս» եզրույթները չեն համապատասխանում իրավական որոշակիության սկզբունքին և փարընթերցումների իրական ռիսկ են պարունակում, որի արդյունքում կարող է խախտվել անձանց իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքը և լրջորեն վտանգվել պաշտպանի կողմից քննչական գործողության ժամանակ իր պաշտպանյալին իրավաբանական օգնության փրամադրումը:

3. Պատասխանող կողմը հիմնականում չի առարկում դիմողի փաստարկները:

Անդրադառնալով դիմողի այն փաստարկին, համաձայն որի՝ օրենսգրքում բացակայում են հստակ պայմաններ և/կամ հիմքեր, որոնց առկայության դեպքում քրեական վարույթն իրականացնող մարմինը կարող է «թույլ չտալ» պաշտպանին մասնակցել պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական և այլ դատավարական գործողություններին, պատասխանող կողմը նույնպես արձանագրում է, որ օրենքով նշված չեն այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում միայն կարող է սահմանափակվել քննչական և այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցության իրավունքը: Այդ կապակցությամբ պատասխանող կողմն արտահայտում է իր ենթադրությունն այն մասին, որ եթե օրենքով չկան պաշտպանի մասնակցությունը բացառող հանգամանքներ, ապա պետք է ապահովվի վերջինիս անարգել մասնակցությունը, և կարծիք է հայտնում, որ սահմանափակումները կարող են վերաբերել այնպիսի քննչական գործողություններին, ինչպիսիք են քննումը (հոդված 220), անձնական խուզարկությունը (հոդված 229) և փորձաքննությունը (հոդված 248):

Անդրադառնալով դիմողի մյուս փաստարկին՝ կապված իրավական անորոշության հետ, պատասխանող կողմը, չբացառելով պաշտպանի մասնակցության անհրաժեշտությունը ոչ միայն քննչական գործողության հենց սկզբից, այլև քննչական գործողության ընթացքում, նույնպես գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմը կարող է փարընթերցումների փեղիք փալ և քննչական ու այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցության սահմանափակման հիմք հանդիսանալ:

ԱՊՏ երկրների քրեական դատավարության օրենսգրքերի ուսումնասիրության արդյունքներով պատասխանող կողմը գտնում է, որ դրանք ևս վկայում են, որ պաշտպանն անարգել մասնակցում է այն քննչական և այլ դատավարական գործողություններին, որոնք իրականացվում են իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ, կամ երբ քննչական և այլ դատավարական գործողություններ կատարելու

նախաձեռնությամբ հանդես է եկել ինքը՝ պաշտպանը կամ իր պաշտպանյալը: Միաժամանակ, վկայակոչելով ԱՊՏ մի շարք երկրների քրեական դատավարության օրենսգրքերի կոնկրետ հոդվածներ՝ պատասխանողն արձանագրում է, որ նշված երկրներում այլ քննչական եւ դատավարական գործողություններին պաշտպանը մասնակցում է քրեական հետապնդման մարմնի թույլտվությամբ:

Ամփոփելով՝ պատասխանող կողմը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմով նախատեսված իրավակարգավորման պայմաններում, երբ պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին վերջինիս մասնակցությունը սահմանափակվում է քրեական հետապնդման մարմնի թույլտվությամբ, կարող է հիմք հանդիսանալ պաշտպանյալի՝ իրավաբանական օգնություն սրանալու իրավունքի սահմանափակման համար՝ չերաշխավորելով իրավունքների եւ օրինական շահերի լիարժեք պաշտպանություն:

Միաժամանակ, պատասխանող կողմն արձանագրում է, որ ՏՏ Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ է դրված ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի լրամշակված փարբերակը (փաստաթղթային կոդ՝ Կ-084-14.09.2012, 10.06.2013-ՊԻ-010/0), որով առաջարկվող իրավակարգավորմամբ կվերացվեն պաշտպանի համար օրենսգրքում առկա սահմանափակումները եւ կերաշխավորվի վերջինիս անարգել մասնակցությունը եւ՝ պաշտպանյալի մասնակցությամբ, եւ՝ պաշտպանի կամ իր պաշտպանյալի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին: Ըստ պատասխանող կողմի, նախագծի՝ «Պաշտպանի իրավունքները եւ պարտականությունները» վերաբառությամբ 49-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը շարադրվել է նոր խմբագրությամբ, համաձայն որի.

«1. Պաշտպանը, նպատակ ունենալով պարզելու մեղադրանքը հերքող, մեղադրյալի պատասխանատվությունը բացառող կամ պարիժը եւ դատավարական հարկադրանքի միջոցները մեղմացնող հանգամանքները, ինչպես նաեւ պաշտպանելու նրա իրավունքները եւ իրավաչափ շահերը, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի՝ ...

3) մասնակցել իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ կատարվող ցանկացած ապացուցողական կամ այլ վարության գործողության, մասնակցել իր կամ իր պաշտպանյալի միջնորդությամբ կատարվող ապացուցողական կամ այլ վարության գործողությանը, այլ դեպքերում քննիչի առաջարկով մասնակցել ապացուցողական կամ այլ վարության գործողությանը»:

4. Օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին պարբերությունը սահմանում է քրեական գործերով պաշտպանի մասնակցության ռազմավարական եւ մարտավարական նպատակները, այն է՝ պարզել մեղադրանքը հերքող, կասկածյալի կամ մեղադրյալի պարասխանավորությունը բացառող կամ պատիժը եւ դատավարական հարկադրանքի միջոցները մեղմացնող հանգամանքները եւ պաշտպանել կասկածյալի եւ մեղադրյալի օրինական շահերը, իրավաբանական օգնություն ցույց տալ նրանց:

Նաշվի առնելով քրեական գործով մինչդատական վարույթում պաշտպանի մասնակցության նպատակը եւ այդ նպատակով պայմանավորված՝ պաշտպանի դերը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմը հարկ է դիտարկել Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքի եւ 18-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքի համարեքստում:

5. ՆՆ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների եւ ազատությունների դատական, ինչպես նաեւ պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք»:

ՆՆ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված դրույթի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունք»:

ՆՆ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասը դատական, ինչպես նաեւ պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունքը չի դիտարկում որպես սահմանափակման ենթակա իրավունք, իսկ ՆՆ Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի, ի թիվս այլնի, 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված՝ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքը ենթակա է սահմանափակման միայն օրենքով, «... եթե դա անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների եւ ազատությունների, պարվի եւ բարի համբավի պաշտպանության համար»:

Սահմանադրության 18-րդ հոդվածը յուրաքանչյուրին տալիս է, մասնավորապես, պետական այլ մարմինների առջև իրավական պաշտպանության

արդյունավետ միջոցների իրավունք, որին ուղղակիորեն համապատասխանում է պետության պարտականությունն ինչպես օրենսդրական մակարդակում ամրագրել, այնպես էլ իրավակիրառական պրակտիկայում ապահովել իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների առկայությունը: Այսինքն՝ օրենսդրական մակարդակում չպետք է սահմանվեն այնպիսի իրավական կառուցակարգեր, որոնք առաջին հայացքից հանդես են գալիս որպես երաշխիքներ փոխադրական կառուցակարգի իրացման համար, սակայն կարգավորումների մանրամասներում փաստացիորեն իմաստագրվում են կամ սահմանափակում այդ իրավական կառուցակարգերը:

Անդրադառնալով Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված, ի թիվս այլնի, պաշտպանի միջոցով իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքին եւ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նշված իրավունքը վերջին հաշվով ուղղված է դատարանների եւ պետական այլ մարմինների առջև իրավունքի սուբյեկտի օրինական շահերի իրավական պաշտպանությանը, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ դիտարկվող իրավունքը ենթադրում է իրավաբանական օգնության **լիարժեքություն**, ինչը պայմանավորված է պաշտպանի կողմից իրավաբանական օգնություն փրամադրելու պարտականության իրականացման **արդյունավետությամբ՝ հաշվի առնելով փոխադրական իրավունքի՝ Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված հիմքերով սահմանափակման հնարավորությունը**: Ըստ այդմ էլ, Սահմանադրության 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված՝ դիտարկվող իրավունքին համապատասխանում է պետության պարտականությունը՝ թե՛ օրենսդրական մակարդակում, թե՛ իրավակիրառ պրակտիկայում երաշխավորել պաշտպանի կողմից իրավաբանական օգնություն փրամադրելու պարտականության արդյունավետ իրականացումը, իսկ որեւէ խոչընդոտ առաջանալու դեպքում քայլեր ձեռնարկել դրանք վերացնելու ուղղությամբ:

Միաժամանակ, սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության եւ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքների իրացմանն օրենսդրորեն կարող են առաջադրվել որոշակի պահանջներ կամ նշված իրավունքների իրացման կարգերը կարող են պարունակել որոշակի ձեւական պայմաններ, որոնք, սակայն, չպետք է լինեն այն ծավալով, որ անարդյունավետ դարձնեն այդ իրավունք-

ների իրացումը, խեղաթյուրեն դրանց էությունը կամ վերածվեն իրավունքի այնպիսի սահմանափակման, որը չի հեղափոխում որևէ իրավաչափ նպատակ:

6. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի վիճարկվող 3-րդ կետը նախատեսում է քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցության երեք իրավիճակ՝

ա/ **քրեական հեղափոխման մարմնի առաջարկով է** պաշտպանը մասնակցում իրականացվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններին: Նաշվի առնելով ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում պաշտպանի մասնակցության այլ դեպքեր ամրագրված լինելու հանգամանքը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիտարկվող դեպքը վերաբերում է այն իրավիճակներին, երբ քննչական կամ այլ դատավարական գործողությունը չի իրականացվում պաշտպանի միջնորդությամբ կամ դրա իրականացմանը չի մասնակցում պաշտպանյալը,

բ/ **քրեական հեղափոխման մարմնի թույլտվությամբ** է պաշտպանը մասնակցում **իր միջնորդությամբ** քրեական հեղափոխման մարմնի կողմից իրականացվող բոլոր քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին,

գ/ մասնակցում է իր պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող ցանկացած քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը, **եթե դա պահանջում է կասկածյալը կամ մեղադրյալը, կամ գործողությունն սկսելիս դրա մասին միջնորդում է ինքը՝ պաշտպանը:**

Վերոնշյալ «ա» ենթակետում նշված իրավակարգավորման առնչությամբ սահմանադրական դատարանն իրավաչափ է համարում օրենսգրքի վիճարկվող նորմում պաշտպանի միջնորդությամբ կամ պաշտպանյալի մասնակցությամբ չիրականացվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցությունը քրեական հեղափոխման մարմնի առաջարկով պայմանավորելը:

Վերը նշված «բ» ենթակետում ներկայացված դեպքի առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության եւ իրավաբանական օգնություն ստանալու իրավունքների իրացմանն առաջադրել է որոշակի պահանջ՝ **քրեական հեղափոխման մարմնի թույլտվությունը:**

Սահմանադրական դատարանը հաշվի է առնում այն հանգամանքը, որ ՆՏ **քրեական դատավարության օրենսգրքում բացակայում են այն հիմքերը**, որոնց

առկայության դեպքում քրեական վարույթն իրականացնող մարմինն իրավունք ունի չթույլատրել պաշտպանին մասնակցելու պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին, ինչն արձանագրում է նաեւ սույն գործով պատասխանող կողմը, եւ ինչն իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքի սահմանափակման առումով կարող էր իրավաչափ համարվել Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված հիմքերի համադրությամբ: Էական է նաեւ այն, որ փվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է ոչ թե քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի նախաձեռնությամբ, այլ հենց իր՝ պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմում պաշտպանի միջնորդությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցությունը քրեական հետապնդման մարմնի թույլտվությամբ պայմանավորելու վերաբերյալ դրույթը, ի խախտումն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների, հանդես է գալիս որպես պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության եւ իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքները սահմանափակող եւ դրա արդյունքում՝ պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի սահմանադրական իրավունքը սահմանափակող դրույթ: Ավելին, այդպիսի սահմանափակումը չի հետապնդում որեւէ իրավաչափ նպատակ:

Վերը նշված «գ» ենթակետում ներկայացված դեպքի առնչությամբ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության իրավունքի իրացմանն առաջադրել է որոշակի պահանջ՝ պաշտպանի մասնակցության վերաբերյալ **կասկածյալի կամ մեղադրյալի պահանջի առկայությունը կամ պաշտպանի միջնորդությունը:**

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանը, հիմք ընդունելով սույն կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմում պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցությունն այդպիսի մասնակցության վերաբերյալ կասկածյալի կամ մեղադրյալի պահանջի առկայությամբ պայմանավորելու վերաբերյալ դրույթը եւս, ի խախտումն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթների, հանդես է գալիս որպես պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության եւ իրավաբանական օգնություն ստանալու

սահմանադրական իրավունքները սահմանափակող եւ դրա արդյունքում՝ պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի սահմանադրական իրավունքը սահմանափակող դրույթ: Ավելին, այդպիսի սահմանափակումը եւս չի հետապնդում որեւէ իրավաչափ նպատակ:

Ինչ վերաբերում է օրենսգրքի վիճարկվող նորմում պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը պաշտպանի մասնակցությունը **գործողությունն սկսելիս միջնորդության ներկայացմամբ** պայմանավորելու վերաբերյալ դրույթին, որը դիմողը բողոքարկել է իրավական որոշակիության տեսանկյունից, սահմանադրական դատարանը, հիմք ընդունելով սույն կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, անհրաժեշտ է համարում օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներում «գործողությունն սկսելիս» բառակապակցությունը գնահատել ոչ թե դրա՝ իրավական որոշակիության պահանջներին համապատասխանելու տեսանկյունից, այլ քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը պաշտպանի մասնակցության ժամանակային սահմանափակման եւ մասնակցության համար պաշտպանի միջնորդության պարտադիր լինելու տեսանկյունից: Այս կապակցությամբ, հիմք ընդունելով սույն կետում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **պաշտպանյալի մասնակցությամբ** իրականացվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը պաշտպանի մասնակցության ժամանակային սահմանափակման եւ մասնակցության համար պաշտպանի միջնորդության պարտադիրության վերաբերյալ դրույթները եւս, ի խախտումն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածի, հանդես են գալիս որպես պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության եւ իրավաբանական օգնություն ստանալու սահմանադրական իրավունքները սահմանափակող եւ դրա արդյունքում՝ պետական մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի սահմանադրական իրավունքը սահմանափակող դրույթներ եւ չեն հետապնդում որեւէ իրավաչափ նպատակ:

Բացի դրանից, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ օրենսգրքի վիճարկվող նորմի մյուս դրույթների համաձայն՝ կասկածյալը կամ մեղադրյալն օժտված են իրենց մասնակցությամբ իրականացվող քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը ցանկացած ժամանակ պաշտպանի մասնակցությունը պահանջելու իրավունքով, այսինքն՝ պաշտպանի միջնորդությունը մերժվելու դեպքում, անկախ նրանից, թե այդ միջնորդությունը ներկայացվել է քննչական կամ այլ դատար-

վարական գործողությունն սկսելուց առաջ, թե՛ հետո, պաշտպանը դարձյալ կարող է մասնակցել քննչական կամ այլ դատավարական գործողությանը, եթե դա պահանջում է կասկածյալը կամ մեղադրյալը, սահմանադրական դատարանն օրենսգրքի վիճարկվող նորմում պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցության ժամանակային սահմանափակումը եւս համարում է ոչ հիմնավոր, հետեւաբար՝ որեւէ իրավաչափ նպատակ չհետապնդող:

Օրենսգրքի վիճարկվող նորմի առնչությամբ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բոլոր դեպքերում պաշտպանը պետք է իրավունք ունենա մասնակցելու պաշտպանյալի մասնակցությամբ իրականացվող քննչական եւ այլ դատավարական գործողություններին՝ առանց որեւէ միջնորդության ներկայացման, եւ անկախ նրանից, թե այդպիսի մասնակցության վերաբերյալ առկա է կասկածյալի կամ մեղադրյալի պահանջ, թե՛ ոչ:

Այս կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն ի գիտություն է ընդունում ՆՆ Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ դրված՝ ՆՆ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի լրամշակված փարբերակը (փաստաթղթային կոդ՝ Կ-084-14.09.2012, 10.06.2013-ՊԻ-010/0) եւ ուշագրավ է համարում նշված նախագծի՝ «Պաշտպանի իրավունքները եւ պարտականությունները» վերաբառությամբ 49-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետում ամրագրված իրավակարգավորումը:

7. Խնդրո առարկայի առնչությամբ առանձին երկրների համապատասխան օրենսդրությունների վերլուծության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենքը քննչական կամ այլ դատավարական գործողություններին պաշտպանի մասնակցությունը չի պայմանավորում քրեական հետապնդման մարմնի կամքի դրսեւորմամբ եւ չի նախատեսում քրեական վարույթին պաշտպանի մասնակցության որեւէ ժամանակային սահմանափակում՝ պաշտպանին հնարավորություն փախուցնելու օգտին այն իրավունքներից, ինչ իրավունքներով օժտված է պաշտպանյալը:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ արդար դատաքննության իրավունքի առնչությամբ որոշակի իրավական դիրքորոշումներ արտահայտել է նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը: Մասնավորապես, Մարդու իրա-

վունքների եվրոպական դափարանն իր՝ *John Murray v. The United Kingdom* գործով 1996թ. փետրվարի 8-ին կայացված վճռում արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

«62. ... *Նախաքննության ընթացքում 6-րդ հոդվածի 3-րդ մասի (c) կետի կիրառման առանձնահատկությունները կախված են դատավարության առանձնահատկություններից եւ գործի հանգամանքներից:*

63. ... *6-րդ հոդվածը նորմալ պայմաններում պահանջում է, որպեսզի մեղադրյալին հնարավորություն տրվի օգտվելու իրավաբանի օգնությունից ուստի կանսական հետաքննության հենց սկզբնական փուլից: Այնուամենայնիվ, այս իրավունքը, որ հարակ նախատեսված չէ Կոնվենցիայով, կարող է սահմանափակվել իրավաչափ նպատակով: Ցանկացած գործում հարցն այն է, թե արդյոք ողջ դատավարության լույսի ներքո սահմանափակումը մեղադրյալին չի զրկել արդար դատաքննությունից»:*

Մարդու իրավունքների եվրոպական դափարանի վերոնշյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո դիտարկելով վիճարկվող նորմը՝ համադրելով այն այլ պետություններում համանման իրավահարաբերությունները կարգավորող նորմերի հետ, սահմանադրական դափարանը գտնում է, որ դրանցով սահմանված իրավակարգավորումներն իրավունքների ոչ համաչափ սահմանափակման իրական վրանգ են բովանդակում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դափարանի մասին» Նայասպանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68-րդ հոդվածներով, Նայասպանի Նանրապետության սահմանադրական դափարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը՝ դրանում ամրագրված՝ **«քրեական հետապնդման մարմնի թույլտվությամբ»** եւ **«եթե դա պահանջում է կասկածյալը կամ մեղադրյալը, կամ գործողությունը սկսելիս դրա մասին միջնորդում է ինքը՝ պաշտպանը»** ձեւակերպումների մասով ճանաչել Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 20-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին նախադասությամբ

ամրագրված դրույթին եւ 43-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթներին հակասող եւ անվավեր:

2. Նայասարանի Նանրապեւրոյթյան Սահմանադրոյթյան 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՏՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

8 հոկտեմբերի 2013 թվականի
ՍԴՈ-1119